

קרח - חומרת חטאו של קרח

הרב חיים סבתו

במבט ראשון נראה שהמשבר של פרשת קרח מייצג אירוע פנימי, בעיה מקומית, ולכאורה הוא לא דומה לחטאים הגדולים - חטא העגל וחטא המרגלים. אולם, אם נעמיק בחטא קרח נמצא שהבעיה שעומדת ביסוד החטא חמורה מאוד, לא פחות מחטא העגל.

משה נחרד מהטענה של קרח, ומבקש להפריך את הטענה לחלוטין - "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי לֹא מִלְּבִי" [במדבר טז, כח]. גם לפני כן נאמר "וַיַּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֵל ה' אֵל תִּפְן אֶל מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאַתִּי וְלֹא הִרְעַתִּי אֶת אֶחָד מֵהֶם" [שם טו], משה מתחנן אל ה' שלא יפן אל המנחה.

התנהגות זאת היא בניגוד להתנהגות שאנו מוצאים אצל משה בחטא העגל וחטא המרגלים. בחטאים הקודמים משה יוצא להגנת העם, מתפלל שהקב"ה יסלח להם. במקרה שלנו משה מבקש מהקב"ה שלא יסלח לחוטאים, בהמשך הוא אפילו מתפלל שהעונש יהיה חריג ויוצא דופן. מדוע ההתנהגות של משה שונה מאשר בשאר החטאים הגדולים?

מעיון בטענתו של קרח, ניתן לראות שקרח מערער בסך הכל על חלוקת התפקידים במשכן. כאשר יהושע מתלונן על אלדד ומידד, משה לא מבקש שה' ימית אותם, אלא להיפך הוא מפרגן להם - "וַיִּמְּי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה' אֶת רִיחוֹ עֲלֵיהֶם" [במדבר יא, כט].

קרח טוען שדברי משה אינם דבר ה', וממילא אם טענתו תתקבל על ידי העם אין קיום לכל התורה כולה. אם העם יחשוד במשה שהוא בודה דברים מליבו כפי שקרח חושד בו, כל התורה תיפול, שהרי את כל התורה כולה העם שמע ממשה (מלבד שתי הדברות הראשונות ששמעו מפי הגבורה). ברגע שאמינותו של משה מתערערת, כל התורה מתערערת. אם כן, השאלה שקרח מעלה, היא שאלה על אמינותה של נבואת משה. אם תתקבל הטענה השולית הזאת שמשה פועל על פי אינטרסים אישיים ממילא יוכלו לומר כך גם ביחס לכל התורה.

כך הם הדברים בזמנו של קרח שכל התורה מבוססת על משה, אך הדברים נכונים גם בימינו, למרות שהתורה כבר לא מבוססת על משה רבינו בלבד. כיום אנו מתבססים על חכמי ישראל, על מסורת תורה שבעל פה, ואם כן אדם שמערער על מיהמנותה של תורה שבעל פה מערער את כל התורה כולה.

מהנקודה הזו ניתן להבין את תגובתו החריגה של משה. משה אומר שאם לא יקרה משהו דרסטי 'לא ה' שלחני', אם קרח לא יענש בחומרה, אין קיום לתורה - "אם כמות כל האדם ימתן אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא יקנן שליחני" [שם טז, כט]. מהבחינה הזאת חטאו של קרח חמור יותר מחטא העגל וחטא המרגלים, ולכן הוא אין אפשרות לסליחה. אם הקב"ה יסלח לקרח, יש מקום לחשוב שהטענה היא נכונה, וחלילה תידרדר בקרב הציבור הנאמנות לתורת משה.

הדברים אמורים לא רק ביחס לתורה שבכתב אלא גם ביחס לתורה שבעל פה. אין לנו דרך אחרת לקבל את התורה שבכתב מלבד אמונה במשה, שהרי שמענו רק את שתי הדברות הראשונות. כך גם ביחס לתורה שבעל פה. כמובן שמותר להקשות כדי לברר ולהבין, אבל כאשר זה מגיע לערעור על כל התורה כולה הבעיה היא בעיה גדולה. האמון בחכמי המשנה והתלמוד הוא הבסיס לאמונה בתורה שבעל פה.

המשנה המפורסמת באבות [ה, יז] אומרת - "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו". חז"ל מעמידים את כל המוקד סביב העובדה שהמחלוקת אינה לשם שמים. צריך להבין מדוע זו הנקודה שחז"ל מדגישים, הרי כפי שהסברנו הנקודה הבעייתית עמוקה יותר, ערעור התורה ולא רק מניעים שאינם לשם שמים.

אלא שחז"ל רצו לחשוף את המניע של קרח. העם מתרשם שיש פה טענה של השקפת עולם, וחז"ל מדגישים שיש פה משהו אישי, מחלוקת שאינה לשם שמים. חז"ל מדגישים שצריך תמיד לחפש את המניעים של האדם. הלל ושמאי רצו להעמיד את התורה והמניע היה לשם שמים. אצל קרח היה חסר את המניע הזה. חז"ל מלמדים אותנו שתמיד צריך לחפש את המניע.

חז"ל הדגישו את הנקודה הזאת כדי שלא נתלהב מהטענות של קרח ועדתו אלא נחפש את המניעים. הנקודה הזו חשובה מאוד, ויש לכך השפעה עצומה. אם בני ישראל היו חושפים את המניעים של קרח, ברור שלא היתה לו שום השפעה עליהם. כאשר אדם מבין שהמניעים של קבוצה מסוימת אינם כשרים, מניעים אישיים פסולים, ממילא הוא יתרחק מטענתם, ולא יטעה לחשוב שיש אמת בדבריהם. הבעיה הבני ישראל לא הצליחו לגלות את המניעים של קרח, ולכן, משה פונה לקב"ה וטוען שהם לא אשמים.

יתכן מאוד, שאפילו קרח בעצמו לא שם לב שהוא מערער על כל התורה כולה. המניע שלו היה תאווה לשררה, לכבוד, הוא חשק בתפקיד של אליצפן בן עוזיאל, ומצא מזימה כיצד לזכות בכך. ואולי אפילו לא שם לב שבטענותיו הוא מערער את התורה כולה.

הדברים הללו יורדים אל מעמקי נפש. כל אדם צריך תמיד לבדוק את עצמו כאשר הוא עומד בפני תפקיד כלשהו, האם הוא פועל לשם שמים או לא. כולנו בני אדם, ואנו פועלים מתוך מניעים שונים. אם אדם לא יבדוק ויחשוף את המניע האמיתי, הוא עלול ליפול. הוא אולי ידבר גבוהה גבוהה אך לא דברים אמיתיים.

ודאי שהתנאים מבינים את שורש הבעייתיות שבטענת קורח, הם מבינים שהוא מערער על התורה, אך למרות זאת המשנה מדגישה שצריך שיקר הבעיה היא שאלת המניע. אם המניע הוא אישי ממילא הויכוח הענייני פסול.